

STAVOVI CRNOGORSKIH GRAĐANA O IDENTITETU

Istraživanje CEDEM-a sa komentarom

In May this year, Matica Crnogorska carried out the third public opinion research on the topic of identity views of Montenegrin citizens. This research is a part of the adopted programme policy of Matica Crnogorska the goal of which is to examine once a year the identity views of the Montenegrin public. In this way we create long-term conditions for the analysis and referential evaluation of identity aspects of the modern Montenegrin society.

I Uvodne napomene

Matica crnogorska je tokom maja mjeseca ove godine realizovala treće¹ istraživanje javnog mnjenja na temu identitetskih stavova građana Crne Gore. Ovo istraživanje je sastavni dio dugoročne programske politike Matice crnogorske koja za cilj ima da gotovo svake godine ispita identitetske stavove crnogorske javnosti. Na ovaj način, osim prikupljanja relevantne komparativne sociološke građe, dugoročno se stvaraju uslovi za analizu i referentnu ocjenu relevantnih identitetskih aspekata savremenog crnogorskog društva.

¹ Matica crnogorska je prvo identitetsko istraživanje javnog mnjenja sprovela u junu 2010. godine, dok je drugo istraživanje na istu temu sprovedeno u martu 2011. godine.

Istraživanje je obuhvatilo reprezentativan sociološki i metodološki uzorak na državnom nivou i bilo je fokusirano na najvažnije aspekte savremenog crnogorskog identiteta. U okviru istraživanja, shodno definisanom komparativnom modelu, ispitivani su stavovi građana prema državnom identitetu, patriotizmu, naciji i nacionalizmu, multikulturalnosti, jeziku, religioznosti i institucionalnoj zaštiti nacionalnog i kulturnog identiteta. Kao i prethodna istraživanja i ovo istraživanje javnog mnjenja je sprovedeno uz profesionalnu i tehničku podršku CEDEMA.

Istraživanje je sprovedeno na osnovu posebnog upitnika koji sadrži standardizovane skale za mjerenje određenih struktura iskazanih stavova ispitanika, dok su dijelom formirana pitanja i ajtemi koji su specijalizovani za ispitivanje specifičnih aspekata koji se tiču crnogorskog državnog i nacionalnog identiteta. Pritom, većina pitanja i ajtema u pripremljenom upitniku su komparativnog karaktera, što znači da smo najveći dio pitanja koristili i tokom istraživanja sprovedenih 2010. i 2011. godine, tako da ćemo i ovom prilikom moći da upoređujemo prethodne podatke.

Istraživanje je realizovano u periodu od 01. do 10. maja 2013. godine. Uzorak u istraživanju je bio dvostruko stratifikovan sa slučajnim izborom ispitanika unutar popisnih krugova, sa ukupnim brojem od 1025 ispitanika, što obezbjeđuje preciznost na nivou +/- 3,06%, sa intervalom povjerenja od 90% za pojave sa incidencom od 50%. Reprezentativnost uzorka je dodatno obezbijeđena poststratifikacijom koja je urađena na bazi etničke pripadnosti, godina starosti i pola.

Prilog: Struktura uzorka

(1) Pol/Rod

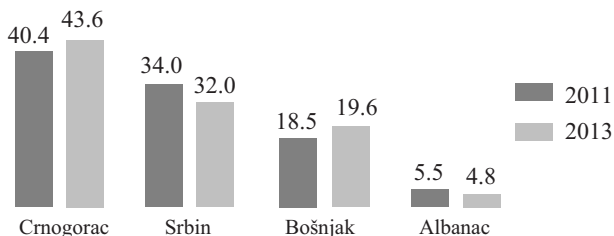
Ženski 51.5

Muški 48.5

(2) Godine starosti

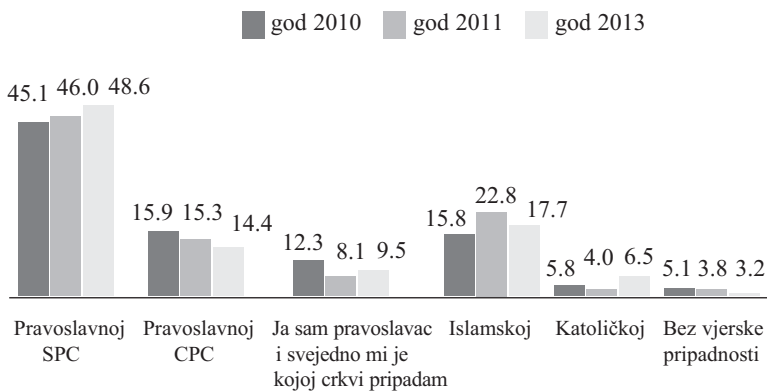
(3) Nacionalna identifikacija

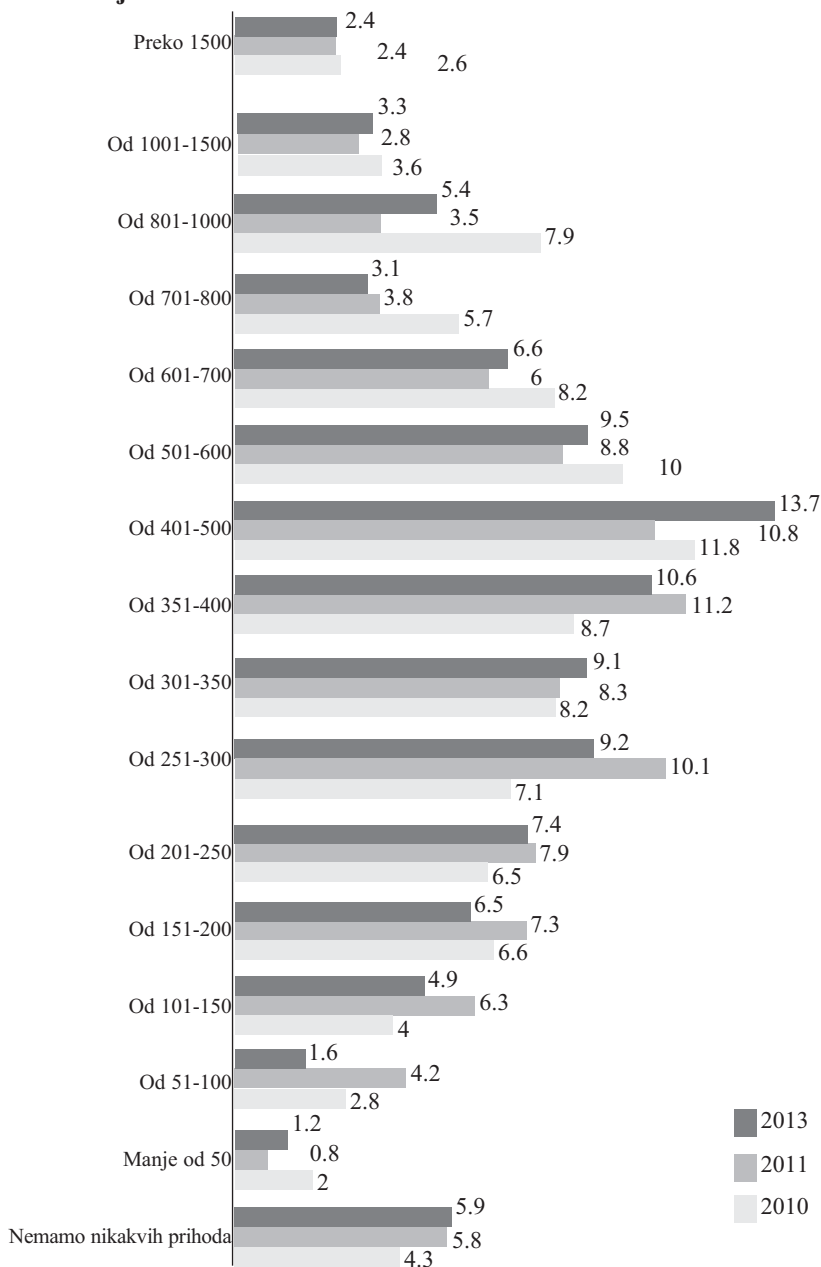
(4) Prebivalište (ispitanik živi u)

(5) Vjeroispovijest

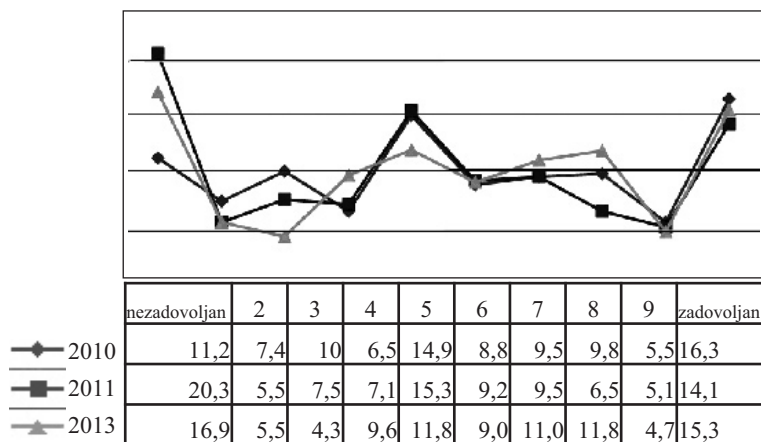
(6) Ukupni prihodi domaćinstva ispitanika na mjesečnom nivou

II Rezultati istraživanja

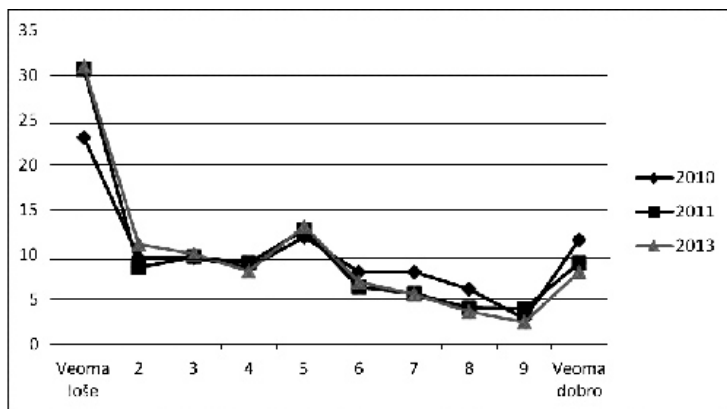
(1) DRUŠTVO

Fig. 1.1. Kad uzmete sve u obzir, koliko ste ovih dana zadovoljni svojim životom?

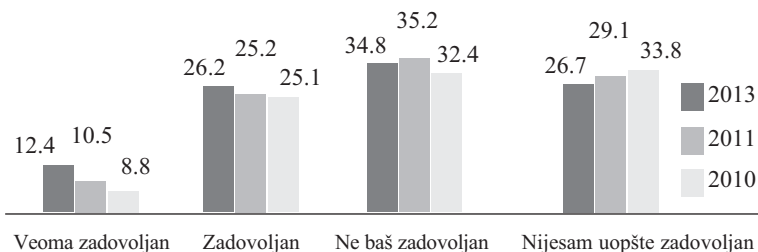
Komentar: Javnost je kao i prethodnih godina podijeljena u vezi sa ocjenom kvaliteta života u Crnoj Gori. Polovina građana smatra da je njihov život nezadovoljavajući, dok druga polovina preferira da svoj život manje ili više ocijeni zadovoljavajućim. Ovi pokazatelji ipak upućuju na duboku društvenu podjelu u pogledu ekonomskog položaja građana. Očigledno je da značajan broj stanovništva ispoljava nezadovoljstvo svojim ekonomskim statusom, što s jedne strane ukazuje na krupne posljedice višegodišnje ekonomske krize, dok s druge strane potvrđuje prisutnost socijalno raspolućenog društva i razlike u pogledu aktuelnog socio-ekonomskog položaja građana Crne Gore.

Fig. 1.2. Ljudi imaju različito mišljenje o načinu upravljanja našom državom?

Komentar: Kao i prethodnih godina i ovoga puta dominira većinski stav kojim se izražava nezadovoljstvo u pogledu kvaliteta upravljanja državom. Više od polovine građana ima manje ili više negativan odnos prema načinu na koji se upravlja državom. Ovo mišljenje još jednom potvrđuje rezervisanost građana prema kvalitetu i dometima političara i birokratama koji upravljaju državnim institucijama i kreiraju dominirajuće političke i društvene odnose. Očigledno je da je prisutna snažna rezervisanost prema potencijalima i sposobnostima crnogorske političke i administrativne klase.

1.3. Uopšteno govoreći, koliko ste zadovoljni razvojem demokratije u našoj zemlji?

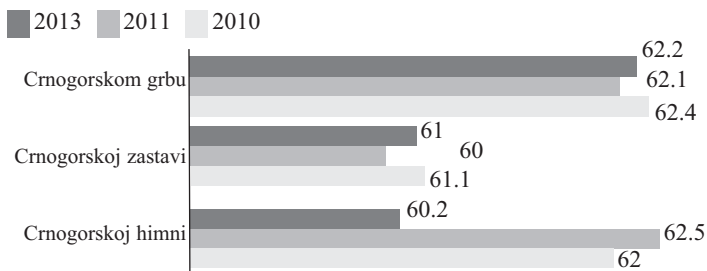
Komentar: Ubjedljiva većina građana (dvije trećine) iskazala je nezadovoljstvo prema dostignutom nivou demokratije u Crnoj Gori. Ovaj podatak nesumnjivo govori o krizi demokratskih procesa i nekredibilnoj crnogorskoj demokratiji. Dugogodišnje političke prilike opterećene konfliktima i podjelama, kao i činjenica nesmjernjivosti vlasti koju više od dvije decenije vrši DPS, djeluju deprimirajuće i utiču na prisutnu delegitimizaciju demokratskog političkog sistema.

(2) DRŽAVA

2.1. Kakav je Vaš stav prema državnim simbolima?

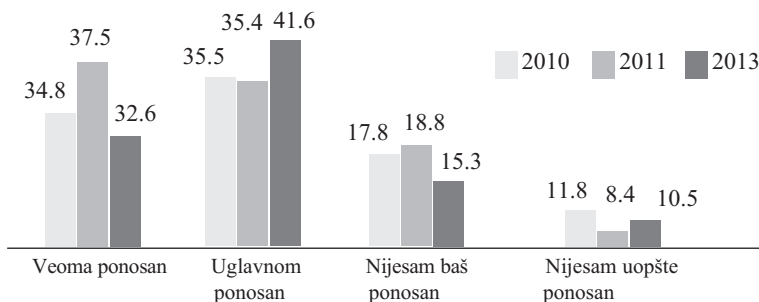
Stav prema:		Veoma pozitivan	Uglavnom pozitivan	Uglavnom negativan	Veoma negativan	Nemam stav
Crnogorskoj himni	jun 2010.	36.4	25.6	8.0	10.8	19.3
	mart 2011.	33.4	29.1	9.3	11.8	16.3
	maj 2013.	32.3	27.9	10.8	12.0	17.0
Crnogorskoj zastavi	jun 2010.	36.0	25.1	8.4	10.0	20.4
	mart 2011.	33.9	26.1	11.3	12.6	16.1
	maj 2013.	33.8	27.2	8.8	13.2	16.9
Crnogorskom grbu	jun 2010.	37.1	25.3	6.8	9.5	21.2
	mart 2011.	34.3	27.8	10.6	11.3	16.0
	maj 2013.	33.5	28.7	8.2	10.8	18.8

Sumarno pozitivan odnos prema simbolima -%:

Komentar: Kao i tokom prethodnih istraživanja i ovoga puta se pokazalo da javnost u značajnom procentu podržava državne simbole. Ipak, primjećuje se da podrška simbolima ne raste tako da se može konstatovati stabilnost podrške (oko 60%), ali i prisutnost velikog broja građana (oko 17%) koji još uvijek nemaju eksplicitan odnos prema državnim simbolima. S druge strane, samo oko 20% građana ima negativan stav, što je već višegodišnja konstanta, ali svjedoči i o izrazitom neraspoloženju dijela stanovništva prema državnim simbolima. Ovaj podatak, kroz dublju analizu, upućuje i na stanje aktuelnih identitetskih podjela i pitanje dostignutog političkog legitimiteta države Crne Gore.

2.2. Koliko ste ponosni na to što ste crnogorski državljanin?

Komentar: I u ovom istraživanju se potvrdilo da postoji veliki broj građana koji su ponosni što su državljani Crne Gore. Oko 74% građana su uglavnom ili veoma ponosni što pripadaju Crnoj Gori, dok je ostatak građana rezervisan prema činjenici da posjeduju

crnogorsko državljanstvo. Ipak, dobijeni rezultati u kontinuitetu potvrđuju snažnu i empatičnu privrženost ubjedljive većine građana Crnoj Gori i posjedovanju crnogorskog državljanstva.

2.3. Kako treba definisati crnogorsku državu?

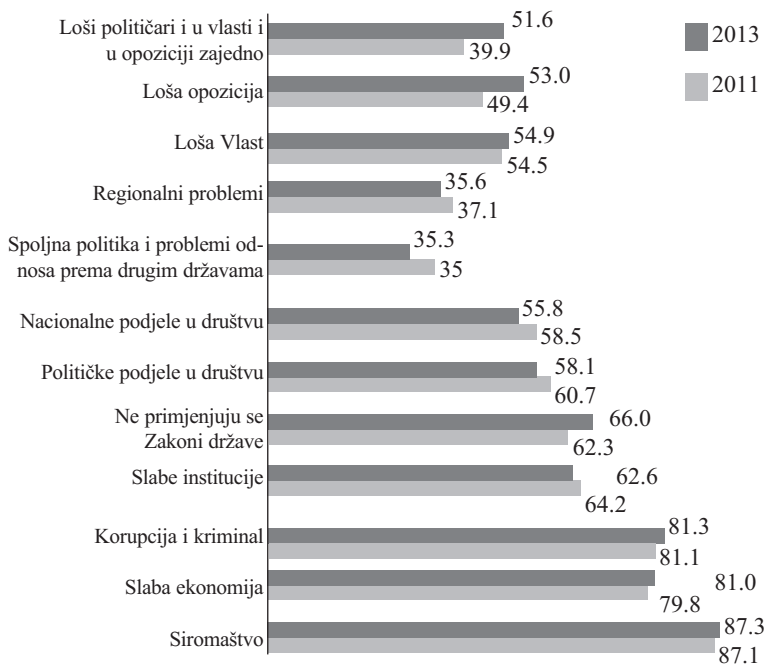

Komentar: Za razliku od prethodnih godina osnažena je podrška ustavnom konceptu građanske države (za oko 7%), tako da skoro polovina stanovnika Crne Gore podržava očuvanje i razvoj građanske države. S druge strane, ostatak građana preferira uređenje države na nacionalističkim principima, bilo da se radi o multietničkom modelu (na načelu ravnopravnosti nacija) ili o monističkom konceptu nacionalne države. Dobijeni rezultati ipak potvrđuju da u crnogorskom društvu postoji snažna polarizacija između pristalica važećeg ustavnog rješenja (građanska država) i pobornika alternativnih modela političkog uređenja zasnovanih na primarnosti nacionalnog identiteta. Na dubljem planu ovakvi stavovi pokazuju u kojoj mjeri je crnogorsko društvo izloženo individualističkim ili kolektivističkim shvatanjima i političkim uvjerenjima zasnovanim na građanskim vrijednostima ili etničkoj pripadnosti.

2.4. Koja je najveća prepreka napretku crnogorske državu?

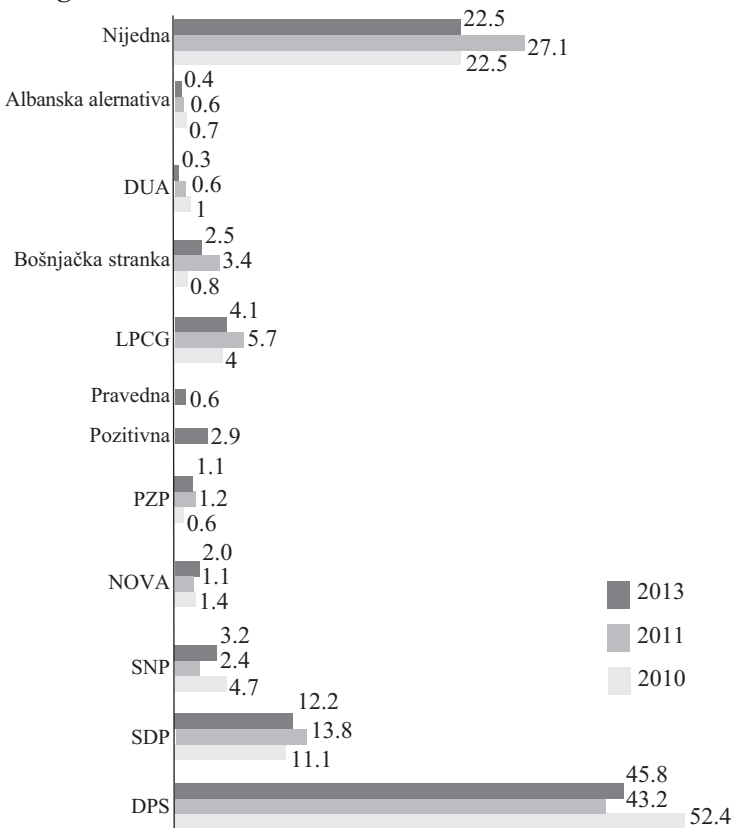
	Ključna prepreka	Ozbiljna prepreka	Više nije nego što jeste prepreka	Nije prepreka	Ne znam, ne mogu da procijenim
Siromaštvo	51.9	35.4	5.2	2.1	5.3
Slaba ekonomija	41.6	39.4	8.4	2.2	8.4
Korupcija i kriminal	49.0	32.3	7.2	2.1	9.4
Slabe institucije	32.5	30.1	15.6	8.5	13.3
Ne primjenjuju se zakoni države	34.0	32.0	13.4	7.4	13.2
Političke podjele u društvu	25.8	32.3	17.2	12.2	12.5
Nacionalne podjele u društvu	22.9	32.9	19.4	11.6	13.2
Spoljna politika i problemi odnosa prema drugim državama	13.2	18.1	21.9	23.0	23.9
Regionalni problemi	17.2	18.4	19.5	21.6	23.3
Loša vlast	33.9	21.0	13.9	15.3	15.9
Loša opozicija	24.5	28.5	16.2	12.6	18.3
Loši političari i u vlasti i u opoziciji	25.6	26.0	19.9	8.3	20.1

Najveće prepreke - kumulativno%

Komentar: I u ovom istraživanju potvrdili su se rezultati iz prethodnog istraživanja koje je sprovedeno prije dvije godine. Za ubjedljivu većinu građana ključni problemi su ekonomske, socijalne i pravne prirode. Slab životni standard, loša ekonomija i nefunkcionalan pravni poredak po ocjeni najvećeg broja građana (66-87%), predstavljaju ključne prepreke za napredak crnogorske države i društva. Istovremeno, natpolovična većina građana smatra da je politička klasa dio problema što ukazuje na izražen otklon prema usidroj crnogorskoj partitokratiji. Sveukupno gledano, ključni problemi koji opterećuju živote građana proizilaze iz lošeg i neefikasnog političkog, pravnog i ekonomskog sistema koji nije su u stanju da obezbijede bolji život i uspješniju državu.

2.5. Po Vašem mišljenju, koja partija je najbolji zaštitnik crnogorske nezavisnosti?

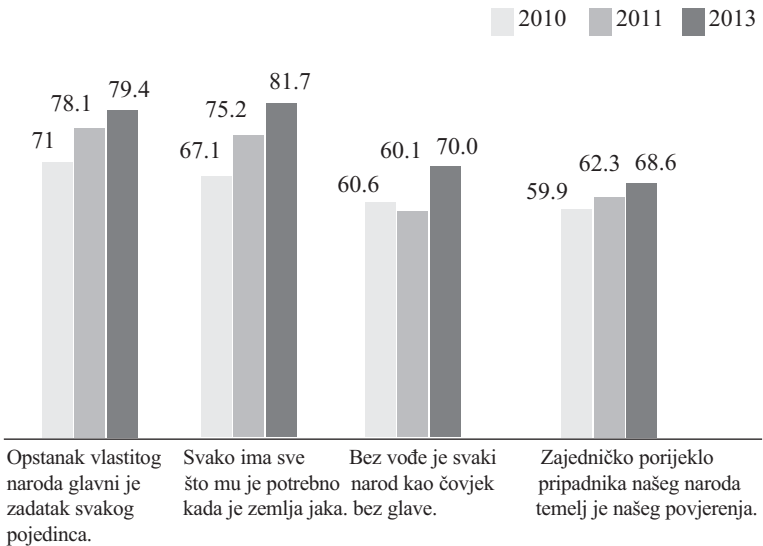
Komentar: Kao i prethodnih godina, iako je prisutna tendencija pada, vodeća vladajuća partija (DPS) je zadržala ubjedljivu prvu poziciju u pogledu percepcije zaštitnika crnogorske nezavisnosti. Iza DPSa je njen ključni politički saveznik SDPCG (oko 12%), što potvrđuje ukupnu preferenciju javnosti prema vodećim državotvornim strankama (58%), kao i drugu činjenicu koja se odnosi na izrazit otklon prema bivšim unionističkim partijama (svega oko 5% ispitanika smatra ove stranke zaštitnicima nezavisnosti). Konačno, dobijeni rezultati ukazuju na još uvijek prisutnu snažnu političku refleksiju sa državotvornog referenduma i istovremeno potvrđuju da su bivši unionisti i dalje delegitimizirani u najširoj javnosti kada je riječ o povjerenju u njihovu lojalnost nezavisnosti Crne Gore.

(3) NACIJA

3.1. Tradicionalni nacionalizam

Tvrđnje	U potpunosti se slažem	Uglavnom se slažem	Uglavnom se ne slažem	U potpunosti se ne slažem	Nemam stav
Opstanak vlastitog naroda glavni je zadatak svakog pojedinca.	51.9	27.5	5.9	2.8	11.9
Svako ima sve što mu je potrebno kada je zemlja jaka.	54.2	27.5	6.2	3.2	9.0
Bez vođe je svaki narod kao čovjek bez glave.	44.1	25.9	9.4	8.2	12.4
Zajedničko porijeklo pripadnika našeg naroda temelj je našeg povjerenja.	40.4	28.2	9.8	4.1	17.5

Sumarno slaganje sa tvrdnjama tradicionalnog nacionalizma - (%)

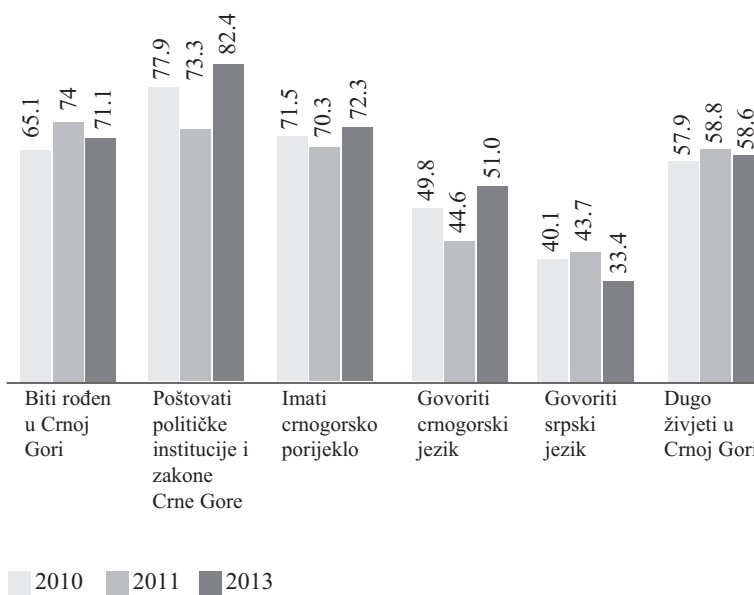

Komentar: Kao i prethodnih godina i ovoga puta su dobijeni rezultati koji ukazuju na dominaciju stavova koji potvrđuju relativno snažnu prisutnost osjećanja tipičnih za tradicionalni nacionalizam (pripadnost utemeljenom narodu, podrška snažnoj državi, potreba za jakim vođom). Od 70-80% građana podržalo je indikatore koji upućuju na podršku faktorima na kojima se zasnivaju vrijednosti tradicionalnog nacionalizma i kolektivizma. Potvrđuje se činjenica da su vrijednosti tradicionalnog nacionalizma ipak snažno zastupljene u Crnoj Gori, što opet posljedično ukazuje na limitiranost uticaja alternativnih liberalnih političkih ideja i shvatanja. Savremeno crnogorsko društvo je očigledno u velikoj mjeri privrženo shvatanjima tradicionalnog nacionalizma i u tom pogledu se ne razlikuje od znatnog broja evropskih društava.

3.2. Karakteristike koje opisuju istinskog Crnogorca?

	Veoma važno	Uglavnom važno	Uglavnom nevažno	Potpuno nevažno
Biti rođen u Crnoj Gori	40.8	30.3	13.3	15.5
Poštovati političke institucije i zakone Crne Gore	50.5	31.9	7.7	9.9
Imati crnogorsko porijeklo	40.0	32.3	13.0	14.8
Govoriti crnogorski jezik	25.8	25.2	16.1	32.9
Govoriti srpski jezik	15.6	17.8	22.1	44.4
Dugo živjeti u Crnoj Gori	29.9	28.7	21.0	20.3

Zbirni pokazatelji karakteristika istinskog Crnogorca (%)

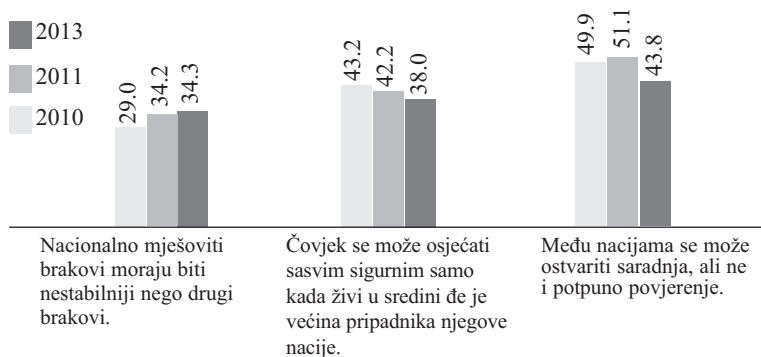

Komentar: Kao i u prethodnom istraživanju, dobijeni rezultati se mogu podijeliti na dominantni građanski stav kojim se „istinski” Crnogorac vezuje za poštovanje političkog i pravnog poretka (kojim se preferira koncept političke pripadnosti – ustavni patriotizam) i snažno prisutan alternativni stav (kojim se preferira koncept identitetske pripadnosti – nacionalno-državni patriotizam). Očigledno je da su faktori tipični za tradicionalni nacionalizam (porijeklo, rođenje, jezik, teritorija) i ovoga puta bili snažno prisutni u opisu “istinskog” Crnogorca. Potvrđuje se da se i kroz ovo pitanje javnost polarizuje na građansko-patriotski i nacionalističko-patriotski dio, što se u konačnom odražava i na prethodna shvatanja poželjnog ustavnog i političkog uređenja Crne Gore.

3.3. Nacionalna isključivost?

	U potpunosti se slažem	Uglavnom se slažem	Uglavnom se ne slažem	U potpunosti se ne slažem	Nemam stav
Nacionalno mješoviti brakovi moraju biti nestabilniji nego drugi brakovi.	17.1	17.2	16.2	36.7	12.9
Čovjek se može osjećati sasvim sigurnim samo kada živi u sredini de je većina pripadnika njegove nacije.	15.6	22.4	28.3	22.5	11.1
Među nacijama se može ostvariti saradnja, ali ne i potpuno povjerenje.	15.2	28.6	25.6	17.9	12.7

Sumarno slaganje sa tvrdnjama koje mjere nacionalnu isključivost - %

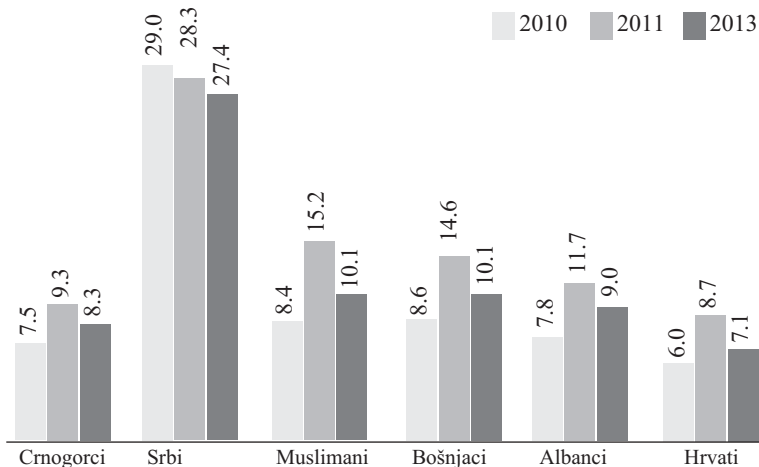

Komentar: Ovim pitanjem je ponovo mjereno stepen nacionalne isključivosti, pri čemu dobijeni podaci ovoga puta pokazuju da opada međuetnička distanca ali i dalje oko 43% građana izražava rezervu prema međunacionalnom povjerenju. Ostale tvrdnje izražavaju manjinska osjećanja u rasponu od 34-38%, što ipak potvrđuje relativno visok stepen slaganja sa ponuđenim odgovorima i značajnu prisutnost nacionalnih predrasuda i stereotipa. Međutim, činjenica da blizu 40% građana ispoljava nacionalnu isključivost ukazuje na realnu opasnost od međunacionalne netrpeljivosti i ranjivost dominirajućih ličnih i političkih uvjerenja koja su iznad nacionalističkih osjećanja.

3.4. Stepen ugroženosti nacionalnog identiteta?

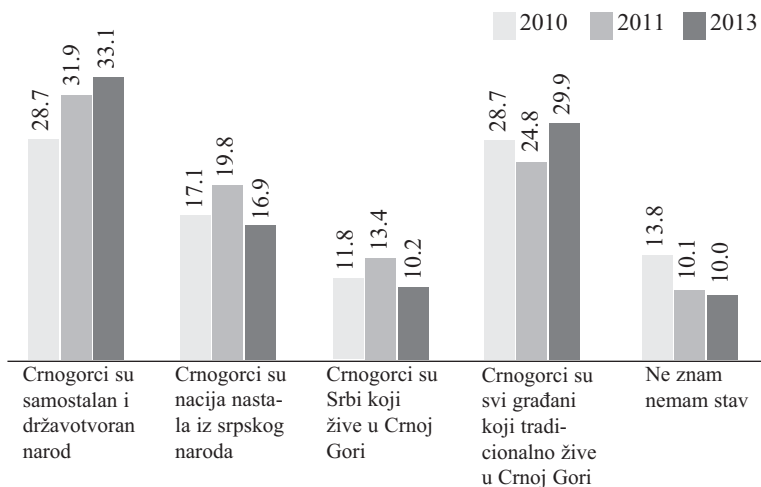
Nacija	Veoma su ugrožena	Uglavnom su ugrožena	Uglavnom nisu ugrožena	Uopšte nisu ugrožena	Ne znam, ne mogu da procijenim
Crnogorci	3.9	4.4	15.4	66.2	10.1
Srbi	13.2	14.2	19.8	41.0	11.8
Muslimani	3.0	7.1	26.5	49.0	14.4
Bošnjaci	3.0	7.1	26.9	48.6	14.4
Albanci	2.5	6.5	24.9	48.6	17.5
Hrvati	2.3	4.8	24.8	48.1	20.0

Suma ugroženosti nacionalnog identiteta (%)

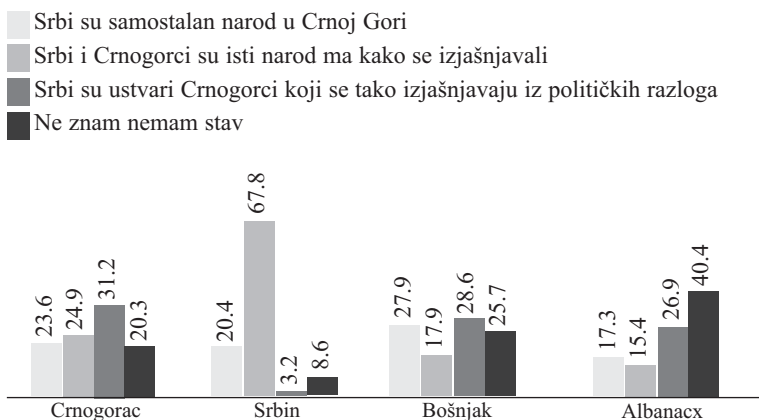
Komentar: Ohrabruje činjenica da gotovo nijedna nacija ne smatra da je izložena nacionalnoj diskriminaciji niti relevantnoj ugroženosti nacionalnog identiteta. Izuzetak su jedino građani koji se nacionalno izjašnjavaju kao Srbi pri čemu je, kao i prethodnih godina, indikativna činjenica da se postatak ugroženosti (27%) gotovo u potpunosti poklapa sa brojem pripadnika srpske nacionalne zajednice sa posljednjeg popisa u Crnoj Gori. U ovom slučaju se može govoriti o unutrašnjem stavu građana srpske nacionalnosti koji nema uporište u percepciji drugih nacionalnih grupa. Sve u svemu, osim Srba, drugi narodi u malom broju (7-10%) imaju osjećaj da je njihov nacionalni identitet ugrožen. Ovi rezultati suštinski potvrđuju tezu da savremeno crnogorsko društvo suštinski nije opterećeno diskriminacijom prema bilo kojoj nacionalnoj zajednici, pri čemu se i u slučaju građana srpske nacionalnosti može govoriti o politički motivisanim razlozima, kombinovanim sa otporom prema samopovrđivanju većinskog crnogorskog nacionalnog identiteta.

3.5. Kako Vi vidite porijeklo Crnogoraca?

Komentar: Ovim pitanjem je kao i prethodnih godina testiran stav ispitanika u vezi sa porijeklom crnogorskog naroda. Dominantno je mišljenje da su Crnogorci samostalan i državotvoran narod (33%), iako je snažno prisutan i stav koji je vezan za ustavno-političku definiciju nacije (oko 30%) i polazi od toga da su Crnogorci svi građani koji su tradicionalno vezani za Crnu Goru. Istovremeno, oko 27% građana crnogorsku naciju smatra posrednim ili neposrednim dijelom srpskog naroda. U svakom slučaju, dobijeni rezultati upućuju na diferencijaciju tri shvatanja, od kojih su dva zasnovana na istorijsko-etničkim razlozima dok je treće mišljenje vezano za teritorijalno-politički razlog. Ipak, evidentno je da velikosrpska interpretacija crnogorske nacije sve više gubi na snazi.

3.6. Kada je riječ o građanima koji se izjašnjavaju kao Srbi a žive u Crnoj Gori postoje različita mišljenja o njihovom nacionalnom osjećanju. Kakav je Vaš stav o tome?

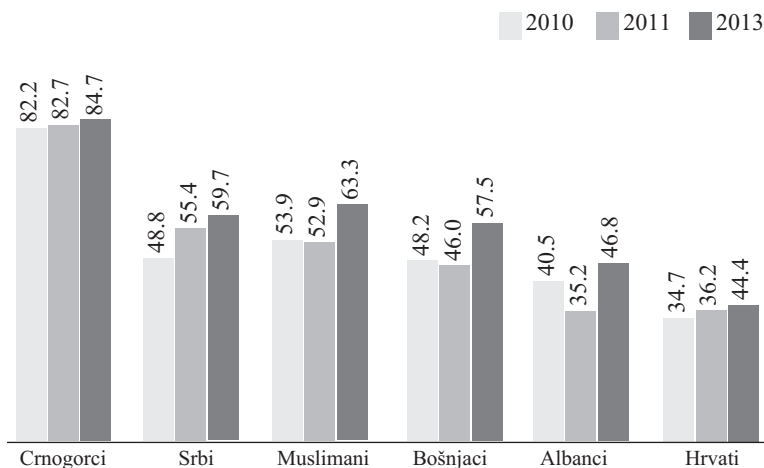
Komentar: Kontroverze oko crnogorskog i srpskog nacionalnog pitanja u Crnoj Gori se potvrđuju i kroz razmišljanja ispitanika o srpskom nacionalnom osjećanju. Naime, najveći broj Srba sebe primarno ne smatra posebnim narodom odvojenim od Crnogoraca već polazi od stava da su pripadnici srpskog i crnogorskog naroda istog etničkog korijena. Međutim, ovakav pristup ima slabiju podršku kod drugih naroda uključujući i Crnogorce (oko 25%) kod kojih dominira shvatanje (31%) da crnogorski Srbi insistiraju na srpskom identitetu samo iz političkih razloga. U svakom slučaju, srpsko-crnogorske identitetske protivrječnosti i zamršenosti ostaju i dalje društveno i politički prisutne ali je evidentno da Crnogorci i Srbi u Crnoj Gori nijesu bitnije etnički distancirani.

3.7. Slijedi lista nacija koje žive u Crnoj Gori a Vi navedite u kojoj mjeri su one privržene državi Crnoj Gori?

	Veoma privrženi	Uglavnom su privrženi	Uglavnom nijesu privrženi	Uopšte nijesu privrženi	Ne znam, ne mogu da procijenim
Crnogorci	57.9	26.8	2.4	2.9	10.0
Srbi	21.6	38.1	15.8	10.0	14.6
Muslimani	25.2	38.1	11.5	7.0	18.2

Bošnjaci	21.7	35.8	12.5	9.5	20.6
Albanci	13.8	33.0	15.1	12.4	25.7
Hrvati	12.0	32.4	14.9	10.0	30.8

Suma privrženost državi Crnoj Gori - %

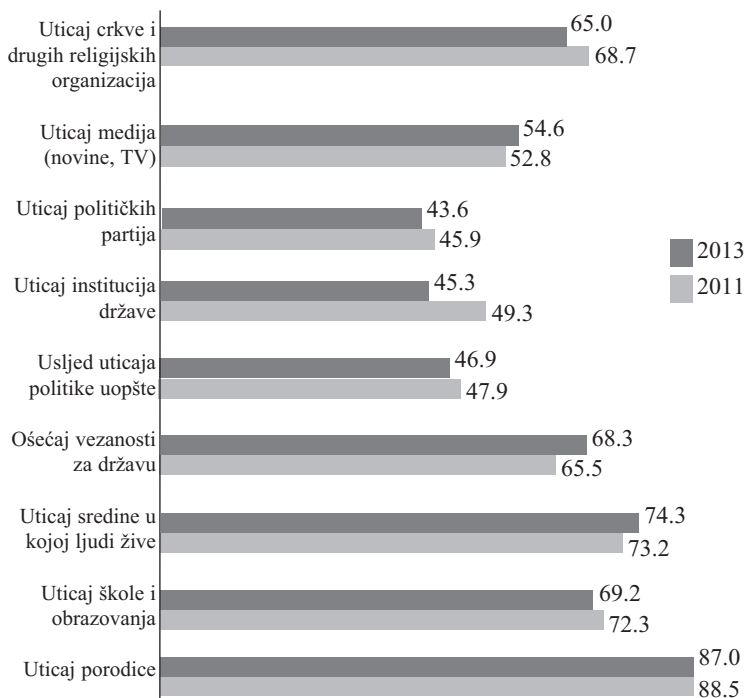

Komentar: Ako apstrahujemo broj onih građana koji su ostali neutralni (izbjegli su da procijene nivo privrženosti), onda Crna Gora ipak spada u politička društva u kojima postoji značajan stepen lojalnosti nacija prema sopstvenoj državi. Raspon nacionalnog legitimiteta države kreće se od 44-85%. Zato valja istaći zadovoljavajuću činjenicu da savremena crnogorska država suštinski ima uporište u dominirajućoj privrženosti svih njenih nacija što uslovljava odsustvo potencijalne nestabilnosti motivisane identitetskim razlozima.

3.8. Na osnovu čega ljudi formiraju nacionalno osećanje?

	Ključno	Važno	Nije baš važno	Nevažno
Uticao porodice	48.8	38.2	6.6	6.4
Uticao škole i obrazovanja	25.5	43.7	18.5	12.3
Uticao sredine u kojoj ljudi žive	25.7	48.6	14.7	11.1
Osećaj vezanosti za državu	25.8	42.5	18.7	13.0
Usljed uticaja politike uopšte	15.4	31.5	29.9	23.2
Uticao institucija države	13.5	31.8	31.7	23.0
Uticao političkih partija	13.9	29.7	30.8	25.6
Uticao medija (novine, TV)	16.1	38.5	26.5	19.0
Uticao crkve i drugih religijskih organizacija	22.9	42.1	19.8	15.2

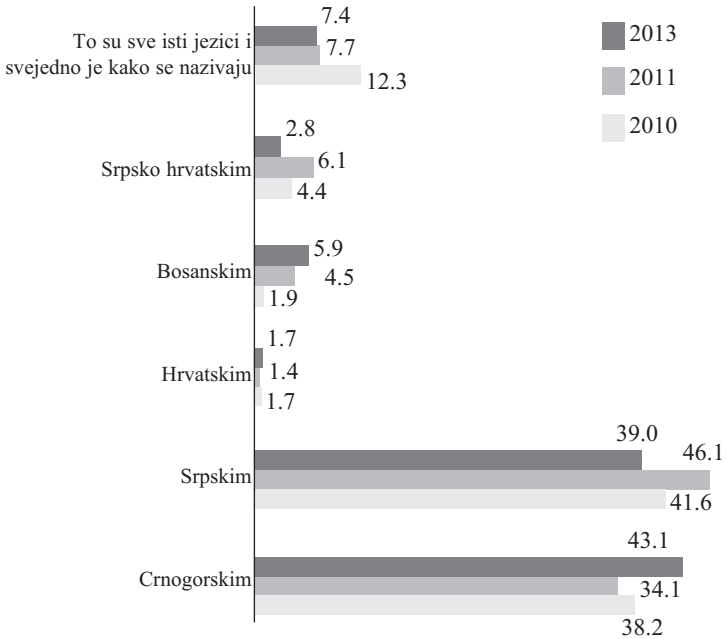
Sumarni rezultati

Komentar: U ovom istraživanju su dobijeni rezultati koji se u značajnoj mjeri poklapaju sa podacima iz prethodnog ispitivanja javnosti. Većina građana (87%) i dalje smatra da je nacionalno osjećanje prije svega proizvod porodičnog vaspitanja. Pritom, oko 74% ispitanika stoji na stanovištu da je sredina u kojoj žive odlučujuća za formiranje nacionalnog identiteta dok oko 69% smatra da su škola i obrazovanje ključni faktori koji utiču na nacionalni identitet. Značajan broj građana (68%) smatra i da je vezanost za državu u neposrednoj korelaciji sa nacionalnim osjećanjem, dok isto tako veliki broj ispitanika naciju vezuje za uticaj crkve i vjerskih zajednica. U konačnom, svi ovi faktori su očigledno važni ali može se konsatovati da za formiranje nacionalnog identiteta prioritet imaju porodični stavovi i društveno okruženje.

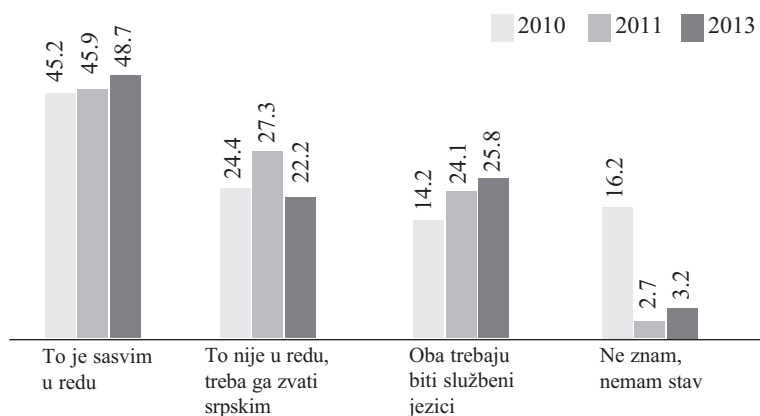
4. JEZIK

4.1. Kojim jezikom Vi govorite?

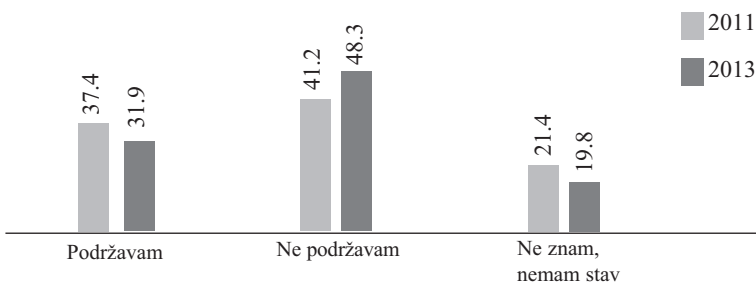
Komentar: Po ovom istraživanju, po prvi put od kako se rade identitetska ispitivanja javnosti, većina građana je izjavila da govori crnogorskim jezikom (43%). Ovoga puta, da govore srpskim jezikom izjasnilo se 39% ispitanika. Time je crnogorski jezik, šest godina nakon ustavnog kategorisanja, odnio prevagu nad srpskim jezikom čime je vjerovatno otpočeo nepovratan proces brojčane dominacije građana koji svoj jezik nazivaju crnogorskim.

4.2. Ustavom Crne Gore propisan je crnogorski jezik kao službeni jezik u Crnoj Gori. Kakav je Vaš stav o tome?

Komentar: I u ovom slučaju je porastao procenat građana koji podržavaju ustavno rješenje. Gotovo polovina ispitanika smatra da je ustavno normiranje crnogorskog jezika kao službenog prihvatljivo i nesporno, dok podrška alternativnim rješenjima ne prelazi 26%. Zato je realno očekivati da će broj građana koji favorizuju ustavno rješenje rasti, čime će crnogorski jezik s vremenom jačati svoj društveni uticaj i lingvistički kredibilitet.

4.3. Da li podržavate pravopis crnogorskog jezika?

Komentar: Za razliku od podrške nazivu i ustavnom statusu crnogorskog jezika nastavljaju se kontroverzna raspoloženja u vezi sa pravopisnim normama. Reforma jezika koja je obuhvatila i povećanje broja grafema (32 slova), još ima rezervisanu podršku javnosti (oko 32%), što je čak oko 5% manje nego prije dvije godine. S druge strane, skoro polovina građana za sada ne podržava jezičku reformu što je, ako imamo u vidu lingvističko i političko nasljeđe, kao i način vođenja i implementaciju jezičke reforme, bilo realno očekivati. Vrijeme će pokazati da li je sadržaj jezičke reforme koji se prevashodno odnosi na standardizaciju i upotrebu novih slova održiv ili će biti nužne odgovarajuće korekcije.

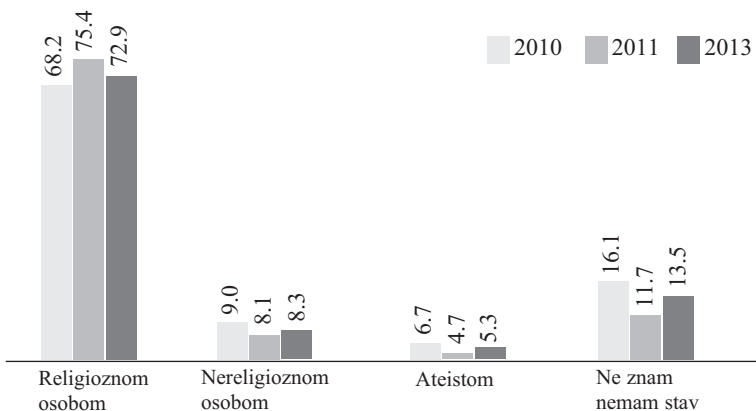
4.4. Da li podržavate aktuelni naziv jezika u školama?

Komentar: Aktuelni školski naziv nastavnog predmeta u okviru kojeg se izučava maternji jezik (crnogorski-srpski-bosanski-hrvatski), koji je nastao kao plod neustavnog političkog sporazuma, pored toga što derogira važeće ustavno rješenje nema ni većinsku podršku ispitanika. Oko 39% građana smatra da je školski naziv jezika prihvatljiv nasuprot relativnoj većini (oko 43%) koja ne podržava aktuelnu konstrukciju. Zato možemo konstatovati da ovo rješenje dugoročno nije održivo, ne samo zbog kršenja Ustava, već i zbog očigledne nelegitimnosti u očima većinske javnosti.

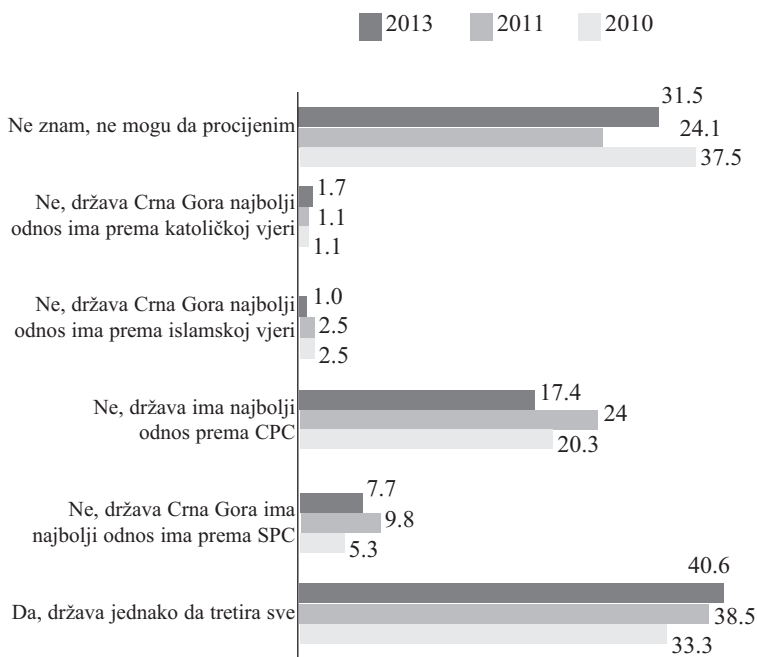
5. RELIGIJA

5.1. Nezavisno od toga da li idete u crkvu/džamiju ili ne, biste li sebe nazvali:

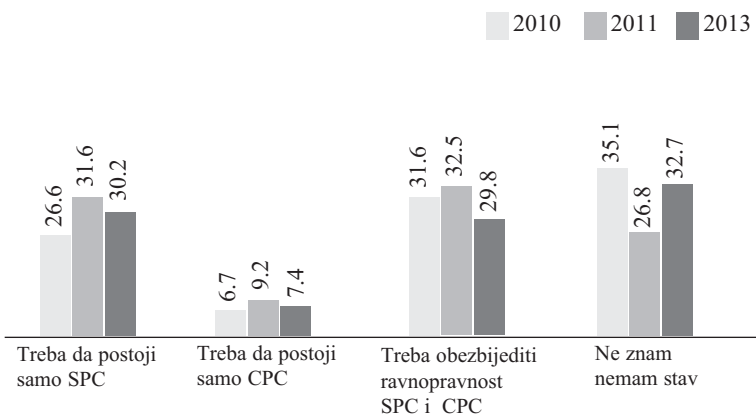
Komentar: I po ovom istraživanju dominiraju građani koji sebe smatraju religioznim osobama (oko 73%), za razliku od manjeg dijela populacije koja sa većinom ne dijeli religiozna osjećanja (oko 14%) ili je u tom pogledu neodređena (oko 13%). U svakom slučaju, dobijeni rezultati pokazuju da, ma šta to u praksi značilo, ubjedljiva većina ispitanika sebe smatra vjernicima, čime je savremeno crnogorsko društvo formalno postalo jedno od religioznijih evropskih društava.

5.2. Smatrate li da država ima ravnopravan odnos prema svim vjerskim zajednicama?

Komentar: I ovoga puta, kao i kod prethodnih istraživanja, znatan broj ispitanika (31%) nije bio u stanju da procijeni odnos države prema vjerskim zajednicama, što posljedično svjedoči o solidnom broju građana koji su nezainteresovani za položaj vjerskih organizacija. Za razliku od njih, relativna većina ispitanika (40%) smatra da država jednako tretira sve vjerske zajednice, pri čemu oko 17% misli da je favorizovana CPC dok oko 8% to isto tvrdi za SPC. Ocjenjujući ukupne stavove očigledno je da ubjedljiva većina građana (oko 80%), iz bilo kojih razloga, ne smatra da postoji bilo kakav relevantan problem u pogledu državnog tretiranja jednakopravnosti vjerskih zajednica u Crnoj Gori.

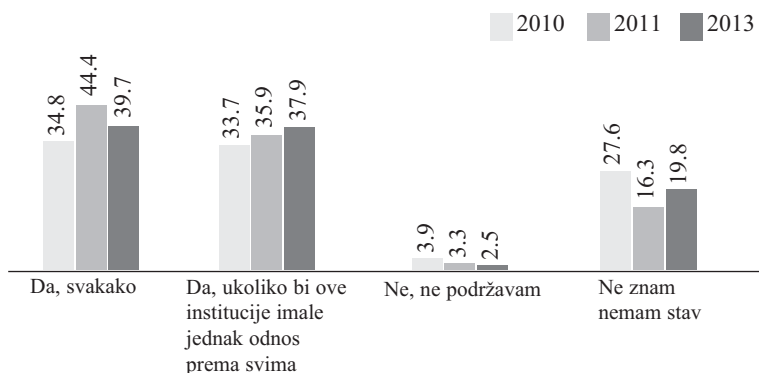
5.3. Kada je riječ o odnosu između SPC i CPC, kakav je Vaš stav?

Komentar: Iako i ovoga puta veliki broj građana nema stav povodom ovog pitanja (oko 33%), gotovo je ujednačen broj onih koji se zalažu za ekskluzivističko rješenje (30% traži da postoji samo SPC) ili za ravnopravnost ove dvije vjerske zajednice (skoro 30%). Istovremeno, svega oko 7% preferira ekskluzivnost CPC. Takvo raspoloženje građana ide u prilog tezi da će se dugoročno morati tražiti ekumenističko i ravnopravno rješenje u pogledu društvenog položaja dvije pravoslavne crkve.

6. IDENTITETSKE INSTITUCIJE

6.1. Da li podržavate razvoj i afirmaciju institucija i organizacija koje se naročito bave zaštitom nacionalnog i kulturnog identiteta naroda koji žive u Crnoj Gori ?

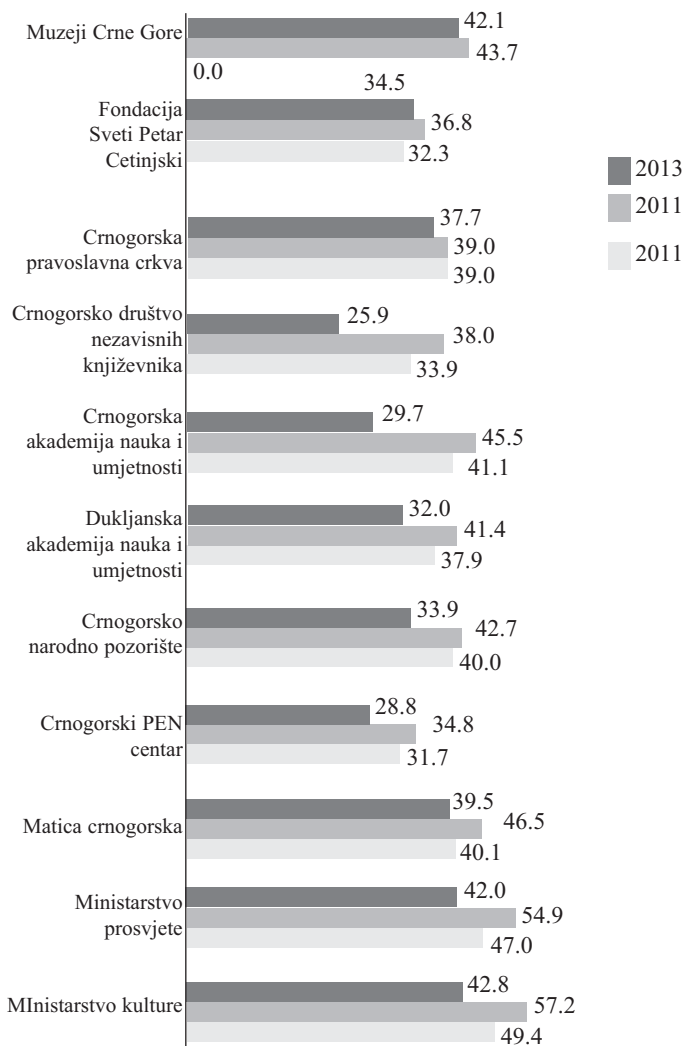

Komentar: U kontinuitetu je prisutan veliki broj ispitanika (blizu 80%) koji podržavaju značaj i ulogu identitetskih institucija. Pritom, očekuje se da ove institucije ne pokazuju bilo kakvu nacionalnu uskogrudost, čime se preferira društveni model multietničke i multikulturalne Crne Gore.

6.2. Ocijenite u kojoj mjeri su dolje navedene institucije efikasne u zaštiti nacionalnog i kulturnog identiteta crnogorskog naroda?

	Veoma efikasne	Uglavnom efikasne	Uglavnom neefikasne	Veoma neefikasne	Ne znam
Ministarstvo kulture	14.6	28.2	12.9	10.1	34.3
Ministarstvo prosvjete	15.1	26.9	13.1	9.8	35.1
Matica crnogorska	14.8	24.7	9.7	9.7	41.0
Crnogorski PEN Centar	8.7	20.1	8.9	9.6	52.7
Crnogorsko narodno pozorište	9.9	24.0	10.7	9.3	46.1
Dukljanska akademija nauka i umjetnosti	9.2	22.8	9.3	12.0	46.7
Crnogorska akademija nauka i umjetnosti	9.9	19.8	11.6	11.6	47.1
Crnogorsko društvo nezavisnih književnika	6.4	19.5	11.1	11.3	51.7
Crnogorska pravoslavna crkva	16.4	21.3	7.0	13.8	41.5
Fondacija Sveti Petar Cetinjski	12.4	22.1	10.1	8.0	47.5
Muzeji Crne Gore	15.5	26.6	8.1	8.2	41.6

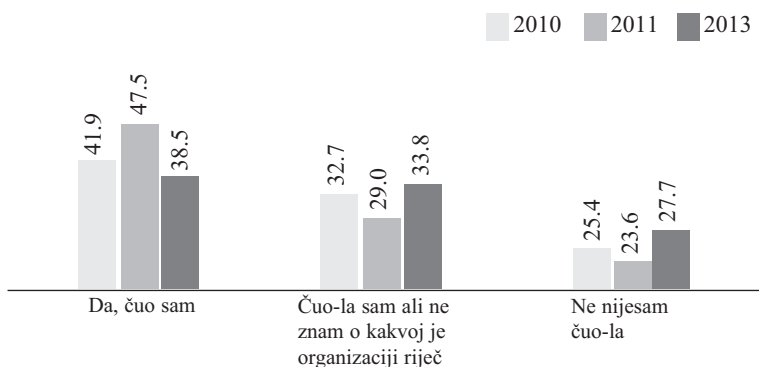
Sumarni komparativni rezultati

Komentar: Ovim pitanjem je testiran značaj navedenih institucija za očuvanje crnogorskog nacionalnog i kulturnog identiteta. Ispitanici su već tradicionalno najveće povjerenje dali

državnim ministarstvima i institucijama kulture (oko 42%), a odmah zatim Matici crnogorskoj (oko 40%). I druge organizacije koje su u javnosti prepoznate po svojoj crnogorskoj nacionalnoj i kulturnoj misiji notirane su od strane ispitanika (od 25-37%). Međutim, u poređenju sa prethodnim istraživanjima, prisutni su očigledni negativni trendovi i to naročito kod državnih ustanova. Sve ovo ukazuje na lošu državnu identitetsku politiku i efemernu brigu političkih vlasti o crnogorskom nacionalnom i kulturnom identitetu. Cjelina institucionalne slike upućuje da su ključni oslonci crnogorskog identiteta nedržavne institucije i organizacije koje su inače već dugi niz godina manje ili više ignorisane od strane vlasti.

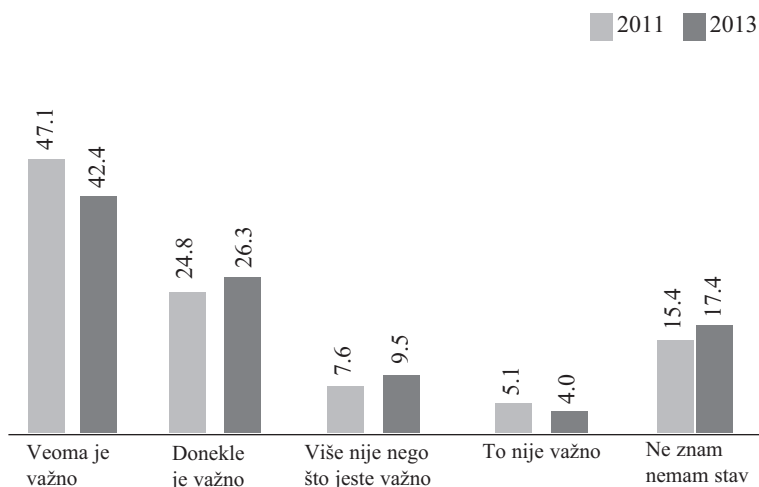
6.3. Da li ste čuli za organizaciju koja se zove Matica crnogorska?

Komentar: U odnosu na proteklo istraživanje značajno je opala eksplicitna percepcija prepoznatljivosti Matice crnogorske u široj javnosti (za oko 9%). Ovaj podatak samo upućuje na potrebu budućeg pojačanog prisustva Matice u crnogorskoj javnosti i

snažnja društvenog uticaja jer je, pored svih manjkavosti, Matica crnogorska i dalje najprepoznatljivija autonomna (nedržavna) identitetska institucija u Crnoj Gori. Time bi se neutralisala i činjenica da je oko 34% građana čulo za Maticu ali da ne zna o kakvoj je organizaciji riječ, odnosno da oko 27% građana nije čulo za Maticu.

6.4. Kada je riječ o našim iseljenicima, koliko je po Vama potrebno održavati i jačati vezu s njima %

Komentar: Blizu 70% građana smatra važnim održavanje i jačanje veza sa našom dijasporom i iseljenicima. Sam podatak je odlična preporuka državnim vlastima koje su nakon sticanja nezavisnosti veoma malo uradile na integraciji našeg iseljeničtva sa matičnom državom. Danas su već evidentirane stotine hiljada iseljenika koji su tokom posljednje dvije decenije nakon raspada SFRJ ili tokom posljednjeg stoljeća napustili Crnu Goru, što upućuje na potrebu razvijanja snažnih institucionalnih veza sa već sada značajnom crnogorskom dijasporom.

Crna Gora se mora povezati sa još jednom Crnom Gorom koja je izvan njenih granica i to bi trebalo da bude imperativ svih crnogorskih vlada i specijalizovanih državnih ustanova.

Komentar: **Rade Bojović**